

ISBN 978-9984-48-348-1

Klimatam draudzīga
lauksaimniecības prakse Latvijā

Ganību sezonas pagarināšana

Pasākuma īss apraksts

Ganību sezonu var pagarināt, sākot agrāk ganīt pavasarī un beidzot vēlāk rudenī, vai arī, pagarinot ganīšanas stundu skaitu diennaktī. Pirmo variantu bieži ietekmē laika apstākļi, taču ilgākas ganīšanas stundas diennaktī vasaras sezonā ir iespējams plānot visās saimniecībās, kur ir produktīvi un atbilstoši aprūpēti zālāji. Vasaras mēnešos vēlams ganīt

visu diennakti (24/7), bet rudenī pagarināt ganīšanas stundas diennaktī (16/7). Šī pasākuma ieviešana rada papildus izmaksas, kas rodas, izkliešējot papildus mēslojumu (60 kg ha^{-1}), lai nodrošinātu pietiekamu zālaugu ražu, taču izmaksas daļēji tiek kompensētas ar ietaupījumu no samazinātām izmaksām barības sagatavošanai un uzglabāšanai.

Slaucamās govīs ar elektrisko ganu ierobežotās ganībās

Latvijas apstākļos ir iespējams ganīt no 1. maija līdz 30. oktobrim un tas pagarinātu ganību sezonu vismaz par 30 dienām. Nosacījums – nodrošināt ražīgus

dažāda agrinuma zelmeņus un ieviešot rotācijveida ganīšanu. Iepriekšējā rudens – ziemas ganīšana spēcīgi ietekmē agrās pavasara zāles augšanu nākamajā gadā.

Pavasārī pirmās ganāmās platības ir tās, kuras pirmās iepriekšējā rudenī ir pārtraukts ganīt. Pirmajiem noganītajiem aplokiem tiek dots ilgāks laiks ataugšanai, savukārt saīsinot aploku noganīšanas starplaiku, zāle ataug ātrāk un raža vienmērīgāk izlīdzināsies visa veģetācijas perioda garumā.

Efektīvākais ganību izmantošanas veids ir porcijveida ganīšana vai aploku sistēma, mainot ganīšanas vietu katru dienu. Ir aprēķināts, ka šādi ganot dzīv-

nieki uzņem par 70% vairāk zāles lopbarības salīdzinot ar variantu, kad gana divas nedēļas vienā vietā. Ganīšana divas dienas vienā aplokā arī ir pieņemama un laba prakse un nodrošina barības efektīvu izmantošanu. Ganību periodu būs iespējams pagarināt tikai pie nosacījuma, ja saimniecībā ir izveidota tāda ganīšanas sistēma, kas ļauj zālei ataugt. Vēlā rudenī atkarībā no laika apstākļiem būs nepieciešama dzīvnieku piebarošana ar konservēto zāles lopbarību.

Jaunā zālāja atāls rudenī labi der noganīšanai

Teles diennakts ganībās

Ganību sezonas pagarināšanas priekšrocības

Konservētā zāles lopbarība caurmērā izmaksā pat līdz trīs reizēm dārgāk uz vienu dzīvnieku nekā ganību zāle. No dzīvnieku kopējām uzturēšanas izmaksām 25% vai vairāk veido lopbarība. Pagarinot ganību sezonu un samazinot nepieciešamo uzglabājamās barības daudzumu, lauksaimniekam samazinās barības sagatavošanas un uzglabāšanas izmaksas. Ja ganību sezona Latvijā tiek pagarināta par 30 dienām, tad skābbarības patēriņš samazinās aptuveni par 630 kg uz 1 slaucamo govi mēnesī.

Pagarināt ganību sezonu salīdzinoši vieglāk ir gaļas liellopu nozarē, kur vairumā saimniecību jau šobrīd dzīvnieki tiek ilgstoši ganīti, bieži tiek turēti ganībās arī ziemas periodā.

Kūtsmēslu apjoms kūtī samazinās par, apmēram, 1 tonnu uz slaucamo govi (govīm ar vidējo izslaukumu 6–8 t gadā);

Klimatiskie apstākļi neietekmē dzīvnieku ganīšanu. Siena vai skābsiena sagatavošanas laikā viens no lielākajiem riskiem Latvijā ir nestabilie laika apstākļi.

POZITĪVĀ GANĪBU SEZONAS PAGARINĀŠANAS IETEKME:

→ Sezonas pagarināšana ir efektīva tad, ja zelmenī ir agrīnās un vēlīnās zālaugu sugas.

→ Pasākums piemērots slaucamo govju atjaunojamā ganāmpulka, gaļas liellopu, aitu un kazu ganīšanai.

Gaļas liellopi ganībās

Kvalitatīvs daudzkomponentu zelmenis ganībās veicina dzīvnieku produktivitāti. Nodrošinot porcijveida ganī-

šanu vai aploku sistēmu, zelmenis tiek uzturēts veģetatīvo dzinumumu stadijā, tai skaitā arī rudens periodā. Zāles dzinumi ir labi aplapoti un augstvērtīgi.

Nepieciešams mazāk darbaspēka. Ganību apsaimniekošanai un ganīšanas procesa nodrošināšanai ir nepieciešams salīdzinoši mazāks darba patēriņš nekā konservētās zāles lopbarības sagatavošanai, lopbarības piegādei un izdalīšanai, kā arī kūtsmēsļu apsaimniekošanai.

Ierobežojošie faktori

Lai arī rudenī Latvijā kļūst arvien ilgāki un zāles augšanai nav nepieciešama ļoti augsta temperatūra, tomēr tai nokrītot zem 11°C augšana palēninās. Tādēļ galvenais zāles augšanu ierobežojošais faktors ārpus parastās ganīšanas sezonas ir temperatūra.

Latvijas klimatiskajos apstākļos pavasara sākums ir ļoti mainīgs un grūti prognozēt ganību perioda sākumu agri pavasarī.

Vēlajos rudens mēnešos zālei ganībās ir zemāka lopbarības vērtība, nepapildinot barības devu ar proteīnu, izslaukums un dzīvmasas pieaugums samazinās. Samazinoties saulaino dienu skaitam un diennakts vidējai temperatūrai, zālē vairāk veidojas lignīns, kas ir nesagremojama kokšķiedras daļa.

Joma	Ierobežojumi	Risinājumi
Tehnoloģijas	Laika apstākļi pavasarī ir mainīgi un ganību perioda sākums pa gadiem ir atšķirīgs.	- Lai ganības ir pieejamas iespējami agri pavasarī, sēj zālaugu sugas, kas piemērotas agrinām ganībām (piemēram, rudzi, zem kuriem var sēt zālāju). - Ilgāks ganīšanas laiks vasarā, ganīšana visu diennakti. - Vajadzīgas labi iezogotas un drošas ganības.
Vides	- Zosis pavasarī izēd rudzu ganības. - Rudenī ganības tiek izdangātas. - Pavasarī zāle ataug lēni.	- Dzīvnieku ganīšana ir labs pasākums bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai. - Veido skaistu un latvisku ainavu.
Ekonomika	- Zālāju izmantošana ganīšanai ir mazāk izdevīga nekā plaušanai, kur ir iespējams iegūt augstāku zāles ražu. - Zema zāles barības vērtība vēlāk rudenī (oktobrī), nepieciešama piebarošana	- Ganību zālāju regulāra atjaunošana un ražības nodrošinājums ir pamats iespējai ganīt ilgākas stundas diennaktī un arī ilgāk rudenī, kas savukārt nodrošina atbilstošus izslaukumus. - Iespēja samazināt produkcijas pašizmaksu.
Sociālie aspekti (zināšanas, pieredze, sadarbība)	Dzīvnieku ganāmpulki, izklūstot no aploka, rada risku apkārtnējiem laukiem un dārziem.	Mārketinga pasākumi vietējās produkcijas plašākam patēriņam, sabiedrības informēšana un izglītošana par saimniekošanas veidiem, īpašo, SEG mazietilpīgo produktu popularizēšana un pārdošanas veicināšana.

KAVĒJOŠIE FAKTORI PASĀKUMA IEVIEŠANAI PLAŠĀKĀ MĒROGĀ:

- Nav aktuāli lielajās slaucamo govju saimniecībās, jo rudenī ceļi tiek izdangāti.
- Dzīvniekiem tālu staigājot nelietderīgi tiek tērēta enerģija.

- Lielākajās saimniecībās ierobežota iespēja nodrošināt ganību platību pietiekamā apjomā tuvu fermai.

Pasākuma ieviešanas īpatnības

Zāles augšanai rudens periodā ir nepieciešams arī 40–60 kg ha⁻¹ N mēslojums, kas izkļiedējams augusta beigās – septembrī, lai nodrošinātu pietiekamu zālaugu ražu. Vēlāka lietošana ir neekonomiska, pastāv N izskalošanās vai iztvaikošana risks atmosfērā denitrifikācijas rezultātā. Ja zālāji ir bagātīgi mēsloti ar N veģetācijas perioda laikā, rudenī papildus mēslošana nav nepieciešama vai pat ir nevēlama. Augsts N nodrošinājums veicina jauno dzinumu augšanu, tajos ir augsts mitruma saturs, kas var izraisīt ziemas bojājumus vai iznīkšanu. Īpaši jutīgi šai ziņā ir zelmeņi ar ganību airesnes pārsvaru, piemērotākas ganīšanai vēl rudenī ir kamolzāle un auzenes.

Stiebrzāļu un tauriņziežu maisījumu izmantošana ganību zelmenī mazina mitruma trūkuma radīto risku un nodrošina vienmērīgāku zāles ražu ganībās. Sarkanais āboliņš ir labs piemērs, tomēr ganībām piemērotās lucernas šķirnes, kas dziļās sakņu sistēmas dēļ nodrošina ātri ataugošu un biezu zelmeni, kā arī baltais āboliņš un ragainie vanagnadziņi nodrošina labu ganību zelmeņu produktivitāti. Pirms tauriņziežu sējas ir nepieciešams rūpīgi sagatavot augsni, nepieciešamības gadījumā kaļķot un nodrošināt augsnē augiem nepieciešamos barības elementus.

Pasākuma ietekme uz SEG emisijām un bioloģiski vērtīgajām plāvām

Paildzinoties nobarošanas laikam liellopu gaļas ražošanas sektorā, palielinās uzņemtās barības apjoms, līdz ar to SEG emisijas, taču, samazinās emisiju apjoms uz kg liellopu gaļas, kas kompensē radītās emisijas. Zemākas ir arī atgremotāju metāna emisijas, jo ganību

zālei ir augstāka sagremojamība un zemākas tehnikas radītās (degvielas) emisijas.

Atjaunojot ganību zelmeņus ar vismaz 30–40% tauriņziežu saturu ir iespējams samazināt N mēslojuma patēriņu

un ierobežot SEG emisijas.

Zīdītājgovju turēšana rada ievērojamu “piesātinājumu” gaļas liellopu audzēšanas sektorā neatkarīgi no atnešanās līmeņa. Tomēr emisiju apjomu uz kg saražotās liellopu gaļas var samazināt, panākot ātrāku atnešanos, pirmā atnešanās ieteicama 24 mēnešu vecumā.

Slāpekļis veido 15% līdz 20% no kopējām emisijām uz vienu liellopu gaļas produkcijas vienību. Labāka N izmantošanas efektivitāte un āboliņa iekļaušana ganībās var samazināt emisijas.

Kūtsmēsli veido 10 līdz 15% emisijas uz vienu liellopu gaļas produkcijas vienību. To var samazināt, ieviešot labāku kūtsmēsli apsaimniekošanas praksi.

Ganību perioda pagarināšana ir arī iespēja vienkāršāk apsaimniekot bioloģiski vērtīgās pļavas, vienlaikus saglabājot augu un dzīvnieku bioloģisko daudzveidību. Daudzas Eiropas ainavas un dabiskās vides ir attīstījušās un turpinājušās, pateicoties zālēdāju dzīvnieku ietekmei. Daudzos gadījumos šais ainavās ir raksturīga augsta bioloģiskā daudzvei-

dība un tāpēc tās ir svarīgas no dabas aizsardzības viedokļa. Vairākās Eiropas valstīs par piemērotu stratēģiju ir atzīta “ganību ainavu” veidošana un saglabāšana ar jaukta tipa zālājiem, krūmainām, meža un cita veida pļavām, kas noder gan dabas saglabāšanai, gan tradicionālajām lauksaimniecības sistēmām. Šādas ganības jānogana ne biežāk par 2–3 reizēm sezonā ar ganīšanas slodzi aptuveni 1,0 – 1,2 liellopu vienības uz ha vai mazāk. Nav arī vēlama nepietiekami noganīta platība (zāle ne reizi veģetācijas sezonā nav noēsta vairāk nekā 50% no ganību platības) vai pārganīta (zāle ganību sezonas beigās zemāka par 5 cm, izbradāšanas pazīmes, pārganīšanas indikatori, no veģetācijas brīvi laukumi pārsniedz 30% no zālāja platības). Atbilstoši, apsaimniekojot dabiskās pļavas ar augstu bioloģisko vērtību, ir iespējams arī samazināt tās SEG emisijas, kādas rodas pārmitrās un degradētās zālāju platībās.

Ganīšana arī ir lētākais un efektīvākais paņēmiens pļavu apsaimniekošanai daļēji degradētās teritorijās, piemēram, latvāņu ierobežošanai zālājos, kur ir apgrūtināta pļaušana vai nav iespējama herbicīdu lietošana, kā arī no krūmiem

atbrīvotos atjaunojamos zālājos.

Ganīšana arī ir lētākais un efektīvākais paņēmiens pļavu apsaimniekošanai daļēji degradētās teritorijās, piemēram,

latvāņu ierobežošanai zālājos, kur ir apgrūtināta pļaušana vai nav iespējama herbicīdu lietošana, kā arī no krūmiem atbrīvotos atjaunojamos zālājos.

Kam pasākums vairāk piemērots?

Lai uzturētu bioloģisko un mazāk intensīvo konvencionālo piena lopkopības saimniecību dzīvotspēju, augstu fiksēto / mainīgo izmaksu sistēmu vietā būtu jāievieš zemu izmaksu ražošanas sistēmas, kas nozīmē arī labāku visu zālāju apsaimniekošanu.

- mazāk intensīvām piena ražotājām saimniecībām;
- liellopu gaļa ražotājām saimniecībām;

Tādēļ ganību perioda pagarināšana, ganot dzīvniekus ražīgā un augstvērtīgā zelmenī ir viena no iespējām: saimniecībām, kas produkcijas ražošanai izmanto bioloģiskās lauksaimniecības metodes, jo šais saimniecībās pamata noteikums ir, ka visiem dzīvniekiem ir nepieciešams nodrošināt ganības;

- aītkopības saimniecībām, tomēr tas ir ļoti atkarīgs no laika un augsnes mitruma apstākļiem, jo aītām ir nepiemērots lietains laiks, kāds mēdz būt vēlā rudenī.

Latvijas
Lauksaimniecības
universitāte

Zemkopības ministrija

Materiālu sagatavoja Latvijas Lauksaimniecības universitāte
sadarbībā ar Latvijas Republikas Zemkopības ministriju

AUTORI:

Dr. oec. Dina Popluga

Dr. agr. Dzidra Kreišmane

2020